

УДК 1:159.923

Михайло Скринник

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ, ЕТНІЧНИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ: ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті розглядається українська національна ідентичність, що включає в себе водночас і культурну, і політичну ідентичність, які виражені територіальними, етнічно-культурними, економічними і політико-юридичними компонентами. Національна ідентичність і держава – це сторони цілісного суспільного організму.

Ключові слова: громадянська модель нації, етнічна модель нації, політична нація, культурна ідентичність, територіальна ідентичність, етнічна ідентичність, національна ідентичність.

Skrynyuk M. Territorial, ethnic and political dimensions of Ukrainian nation: problem of national identity.

Ukrainian national identity includes both the cultural and the political identity, expressed by the territorial, the ethnic, the cultural, the economic and the political-legal components. The national identity and the state are the two parties of the complete social organism.

Key words: civil model of nation, territorial model of nation, political nation, cultural identity, territorial identity, ethnic identity, national identity.

Скрынник М. Территориальный, этнический и политический измерения украинской нации: проблема национальной идентичности.

В статье рассматривается современная украинская нация, которая объединяет в себе компоненты территориальной и этнической нации, она также суть политической нация. Таким образом, украинская национальная идентичность включает в себя одновременно культурную и политическую идентичность, выраженные территориальными, этнокультурными, экономическими и политико-юри-

дическими компонентами. Национальная идентичность и государство – это стороны целостного общественного организма.

Ключевые слова: *гражданская модель нации, этническая модель нации, политическая нация, культурная идентичность, этническая идентичность, территориальная идентичность, национальная идентичность.*

Кожній людині як повноцінній, цілісній особистості характерна відмінність від інших і належність до *надособового*. Ця належність виражена у сфері її практичних дій, взаєминах з іншими, ставленні до мови, традицій, звичаїв народу тощо. Кроком до надособового, що органічно поєднує індивіда як цілісну особу зі спектром її ставлення до світу, з її життєвими уподобаннями, предметами щоденного життя, мовою, цінностями, зі сферою трансцендентного, є колективна ідентичність. У ній, згідно з Е. Смітом, можна виділити родинну, територіальну, класову, релігійну, родову та етнічну.

В Україні відчутне місце в ідентифікаційному процесі як різновид колективної посідає ідентичність територіальна. Територіальна ідентифікація, за Е. Смітом, є основою формування *територіальної нації*, адже чуття поєднання її членів, насамперед, ґрунтується на ототожненні себе з територією, до якої вони себе зараховують. Члени спільноти підпорядковані також спільним законам та політичним інституціям і мають один кодекс прав і обов'язків, утворюючи *західну*, чи то “громадянська” модель нації, в основі якої лежить володіння “компактними, чітко визначеними територіями”, які усвідомлюються як “історична земля”. В історії української ідентифікації до територіального чинника, наявності чітких кордонів, ресурсів території та “історичності землі” звертається автор “Історії Русів” для обґрунтування *української* (у козацькому діловодстві XVIII ст. – “малоросійської”) *територіальної нації* та держави як політичного інституту нації.

Проте колоніальний статус України змінив напрям формування української нації з західної моделі на *східноєвропейську* або *етнічну*. У першій половині XIX ст. український романтизм замість топоніма “Малоросія” у вжиток вводить топонім

“Україна”. Постає *етнічна концепція нації*, яка, на відміну від територіальної, розуміє націю як суцільний *культурний організм*, здатний до самостійного культурного і політичного життя (І. Франко). Проте сучасна Україна не є чистоетнічною нацією. Так, згідно з переписом 2001 року, українці становлять лише 77,8% усіх жителів України, решту 22,2% припадає на понад 100 національностей. Наприклад, росіяни становлять – 17,3% всього населення країни, кримські татари нараховують близько 260 тис. осіб (“Дзеркало тижня”. – 19.05.08 р.). Це вказує на те, що сучасна українська нація включає набір компонентів територіальної та етнічної нації, а, маючи політичний інститут держави, є *політичною нацією*. У такому разі в Україні *національна ідентичність* водночас включає як *культуру*, так і *політичну ідентичність*, які виражені територіальними, етнічно-культурними, економічними і політико-юридичними компонентами. Отже, національна ідентичність і держава мають бути сторонами єдиного цілого.

Позаяк українська нація має елементи і територіальної, і етнічної моделі, постає питання про співвідношення в Україні регіональної та національної ідентифікації. Так, Інтернет-публікація Середи В., Судина Д. “Львівська ідентичність чи ідентичність львів’ян?” (ZAXID.NET. 26.04.2008.) подає соціологічні дослідження, які свідчать, що “в ситуації, коли респонденти змушені вибрати найважливішу для них ідентичність, насамперед львів’янами називають себе лише 23% опитаних”. Відповідно у 77% на першому місці стоїть українська ідентичність. Проте, як зазначають автори публікації, львівську ідентичність на перше місце ставлять зазвичай представники національних меншин, як от: росіяни, євреї, поляки. Зазначимо, що в ієрархії ідентичностей, наприклад, мешканців Донецька українська ідентичність стоїть аж на третьому місці, хоча 75% все ж вважають себе українцями.

Це означає, по-перше, що значна частина донеччан індиферентна до власної українськості. По-друге, мешканці Донецька ізольовані від символічно-сислової системи української культури. По-третє, вони відлучені, а відтак і віддалені від природної національної мови, яка є тою реальністю, що утримує інди-

віда в полі смислів культури і забезпечує причетність всіх, хто вважає себе українцем, до одних і тих самих цінностей. Отже, регіональна ідентичність не містить належної основи, яка б цементувала національну спільноту.

Нині як в Україні, так і поза нею є політики, які називають регіональні ідентифікації Східної і Західної України двома самодостатніми українськими ідентичностями, проводиться думка про дві різні України, що, нібито, українці не мають єдиної національної ідентичності [1]. Тут можна навести деякі паралелі. Так, в часи існування двох Німеччин – Східної і Західної – виходили в світ наукові публікації з версією про існування двох німецьких націй. Проте після падіння Берлінської стіни всім стало зрозуміло, що є лише одна німецька нація. Думається, що такою “Берлінською стіною” в Україні є тотальний вплив на східні регіони України чужої політики, ідеології і пропаганди, на жаль, за повної бездіяльності української держави.

Не можна не рахуватися з тим, що жителі півдня і сходу здебільшого байдужі до української мови, звичаїв, традицій. Це закономірно: адже їхнє дитинство і юність разом із українським варіантом російської мови ввібрали в себе окремі елементи російської культури. Люди опинилися між двома культурами: вони в етнокультурному розумінні і не росіяни, і не українці, бо відірвані від української культури і мови, і далекі від російської – вони просто “російськомовні”. Згідно з даними Центру Разумкова, такі громадяни становили на 18.06.2007 р. 37% дорослого населення України. Усе ж третина російськомовних зараховує себе до української культурної традиції, але майже третина – до радянської, 6% – до європейської. До російської культурної традиції – менше чверті.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що, по-перше, ідентифікація з Україною як державою існує для значної частини російськомовних громадян зазвичай у площині споживання, соціального захисту, соціально-політичних прав і свобод, по суті, в ідентифікаційному процесі цих громадян відсутня *національно-культурна* компонента ідентифікації, по-друге, в Україні назріла нагальна потреба в запровадженні такої стандартизованої системи освіти, яка була б спрямована на засво-

ення всіма громадянами національної культури, невід'ємною складовою якої є державна мова, на прищеплення почуття єдності всім громадянам як представникам однієї політичної нації на основі спільних цінностей, традицій та символів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Миллер А. Дуализм идентичностей на Украине / Алексей Миллер. [Електронний доступ]. – Режим доступу: <http://www.strana-oz.ru>.